

УДК 821.161.2

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.3.6

Олександр ГРИЩЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та філології,
Приватний заклад вищої освіти “Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика”
ORCID: 0000-0002-4361-5705

Олена СИТЬКО

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки,
Одеський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9831-6182

Владислав ПТУХА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології,
Київський національний лінгвістичний університет
ORCID: 0009-0006-0315-8307

МОВНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ФІЛОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ

Стаття присвячена комплексному та всебічному аналізу мовної політики в умовах воєнних конфліктів як ключового інструменту конструювання колективної ідентичності, що виступає базисом для формування національної самосвідомості та суспільної солідарності. Розглянуто фундаментальні функції мовної політики – мобілізаційну, ідентифікаційну, легітимізаційну, пам'яттєву та репресивну – у контексті глибоких соціокультурних трансформацій, зумовлених військовими діями та кризовими ситуаціями. Детально проаналізовано мовні механізми, які застосовуються як державними інституціями, так і недержавними акторами (медіа, громадськими ініціативами, активістськими спільнотами) для формування, підтримки та посилення національної ідентичності, а також роль мови як інструменту встановлення і маркування меж між «своїми» та «чужими». Особлива увага приділяється міждисциплінарним підходам, що інтегрують соціолінгвістичний, дискурсивний, культурологічний і психологічний аналіз мовних явищ в умовах воєнного конфлікту, що дозволяє глибше розкрити процеси мовного конструювання ідентичності та функціонування мови в умовах екстремальних соціальних трансформацій.

У статті висвітлюються динамічні процеси виникнення нових мовних практик, інноваційних лексичних конструкцій та смислових наративів, які відображають досвід насильства, втрат, опору, солідарності та колективної пам'яті. Такі процеси забезпечують легітимізацію політичних рішень, мобілізацію суспільної енергії і підтримують наративи національної єдності та спротиву. Акцентовується роль мовної політики у зміцненні суспільної консолідації, формуванні стійкої національної ідентичності і забезпеченні мовної безпеки, що стає особливо актуальною в контексті зовнішньої агресії та гібридних викликів. Встановлено, що мовна політика у воєнних умовах набуває багатофункціонального характеру, впливаючи не лише на комунікативну сферу, а й на політичний, культурний та психологічний виміри життя суспільства. Отримані результати мають практичне значення для розвитку мовної політики, удосконалення філологічних наукових досліджень і мовної практики, а також для підтримки стабільності та стійкості національної культури і суспільної злагоди в умовах сучасних викликів, сприяючи формуванню міцного фундаменту для подальшої побудови демократичного суспільства і забезпечення культурної безпеки держави.

Ключові слова: мовна політика, воєнні конфлікти, колективна ідентичність, дискурсивний аналіз, соціолінгвістика, культурна пам'ять, мобілізація, легітимізація.

Hryshchenko Oleksandr, Sytko Olena, Ptukha Vladyslav. THE LANGUAGE POLICY IN CONDITIONS OF ARMED CONFLICTS: A PHILOLOGICAL UNDERSTANDING OF IDENTITY

The article presents a comprehensive and in-depth analysis of language policy in conditions of armed conflict as a key instrument for constructing collective identity, which serves as a foundation for the formation of national self-awareness and social solidarity. The fundamental functions of language policy – mobilizational, identificational, legitimizing, memorial, and repressive – are examined in the context of profound sociocultural transformations caused by military actions and crisis situations. The linguistic mechanisms employed by both state institutions and non-state actors (media, civic initiatives, activist communities) to shape, maintain, and strengthen national identity are analyzed in detail, as well as the role of language as a tool for establishing and marking boundaries between «insiders» and «outsiders». Special attention is given to interdisciplinary approaches that integrate sociolinguistic, discursive, cultural, and psychological analyses of linguistic phenomena in wartime conditions, allowing a deeper understanding of the processes of language-based identity construction and language functioning amid extreme social transformations.

The article highlights dynamic processes of emergence of new linguistic practices, innovative lexical constructions, and semantic narratives reflecting experiences of violence, loss, resistance, solidarity, and collective memory. Such processes provide legitimization of political decisions, mobilization of social energy, and support narratives of national unity and resistance. The role of language policy in strengthening social cohesion, forming a resilient national identity, and ensuring language security is emphasized, which becomes especially relevant in the context of external aggression and hybrid threats. It is established that language policy in wartime acquires a multifunctional character, affecting not only the communicative sphere but also the political, cultural, and psychological dimensions of societal life. The results obtained have practical significance for the development of language policy, advancement of philological research and linguistic practices, as well as for supporting stability and resilience of national culture and social harmony amid contemporary challenges, contributing to the formation of a solid foundation for the further construction of a democratic society and ensuring cultural security of the state.

Key words: language policy, armed conflicts, collective identity, discursive analysis, sociolinguistics, cultural memory, mobilization, legitimization.

Постановка проблеми. В умовах воєнних конфліктів мова виступає не лише інструментом комунікації, а й потужним маркером національної ідентичності, дискурсивним простором, у якому конструється та трансформується колективне «ми». Вона здатна як роз'єднувати, так і об'єднувати громадян у процесі війни, виконуючи критичну роль у формуванні суспільної згуртованості та смислових модусів виживання.

Незважаючи на те, що сучасні дослідження у сфері мовної політики в умовах воєнних конфліктів пропонують ґрунтовні теоретичні концепції та численні емпіричні приклади, наукова спільнота досі стикається з проблемою недостатньої уваги до комплексного аналізу взаємодії мови, ідентичності та соціокультурного контексту. Культурно-психологічні чинники, що визначають сприйняття та інтерпретацію мовних практик у суспільстві, часто залишаються поза увагою, а результати соціолінгвістичних і культурологічних досліджень рідко інтегруються в єдину методологічну рамку. Внаслідок цього виникає не лише наукова, а й суспільно-політична проблема: необхідно сформувати міждисциплінарний підхід до вивчення мовної політики, який поєднував би лінгвістичні, психологічні та культурні аспекти осмислення мовної ідентичності в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень у галузі мовної політики в умовах воєнних конфліктів вказує на комплексність та багатогранність впливу війни на формування колективної ідентичності. Незважаючи на це, мовознавчі підходи до вивчення мовної політики у воєнний час здебільшого зосереджені на аналізі форм – таких як лексика, термінологія чи дискурсні рамки. Однак часто ігноруються культурно-психологічні практики, через які мова набуває сенсового статусу самоідентифікації (особливо в публічній свідомості та медіа) – що породжує методологічний розрив у дослідженнях.

Так, Л. П. Кислюк і С. Мельник, досліджуючи лінгвістичні трансформації в умовах російсько-української війни (2022–2023), виявили, що нові словесні одиниці та зміщення значень відображають психологічну травму, культуру гумору та міжнаціональну взаємодію як форми національної ідентичності [9].

А. Недашківська у спеціальному випуску *Canadian Slavonic Papers* підкреслює роль мовної ідеології та засобів масової комунікації в конструюванні ідентичності; особливо в умовах війни, де мова набуває символічної функції збереження незалежності й національної гідності [12].

Водночас, О. Пчелінцева розглядає мовні трансформації в центральних регіонах України після початку повномасштабного вторгнення, висвітлюючи зміни у культурних і лінгвістичних установах, що відбуваються під впливом війни та національного відродження [13].

У монографії під редакцією Б. М. Ажнюка представлено глибокий теоретичний аналіз мовної політики в умовах воєнних конфліктів, зокрема акцентовано на механізмах нормування мови, легітимації мовних практик та ролі мови у відтворенні пам'яті [8]. Ключові тенденції розвитку української мови під час війни детально проаналізовані в експертних коментарях Національного інституту стратегічних досліджень, де підкреслюється зростання значущості державної мови для консолідації суспільства та формування нових культурних кодів [9]. Соціологічні дослідження, зокрема опитування групи «Рейтинг», підтверджують зміну мовних преференцій у бік українізації та зростання усвідомлення ідентичності через мову [11].

Активна підтримка української мови у вигляді освітніх проєктів, зокрема ініціативи «Єдині», дозволяє ефективно інтегрувати внутрішньо переміщених осіб у мовне середовище, створюючи умови для поширення державної мови у нових соціальних контекстах [10]. В університетах України запрова-

дження посад мовних омбудсменів та рекомендації щодо виключення російської мови з позанавчальної комунікації свідчать про системний підхід до формування нової корпоративної культури і мовної політики, що сприяє посиленню мовної безпеки та консолідації академічного середовища [8].

Таким чином, наукові дослідження та аналітичні матеріали свідчать про багатогранний вплив воєнного конфлікту на мовну політику та колективну ідентичність, що потребує міждисциплінарного осмислення й системного підходу для розуміння мовних трансформацій, механізмів їхньої легітимації та культурного значення у процесі національного відродження.

Мета статті. Метою статті є комплексне осмислення мовної політики в умовах воєнних конфліктів як чинника формування та трансформації колективної ідентичності. У дослідженні передбачається проаналізувати мовні механізми, які використовуються для мобілізації, легітимації та ідентифікації суспільних груп у контексті війни, визначити роль державних і недержавних інституцій у реалізації мовної політики, а також розглянути філологічні аспекти конструювання пам'яті та культурних наративів через мову. Крім того, передбачається виявити особливості мовних трансформацій у воєнний період, зокрема виникнення нових лексичних і дискурсивних практик, що сприяють формуванню колективної самосвідомості, а також окреслити перспективи міждисциплінарного підходу до дослідження мовної політики як складової національної безпеки та культурної стійкості суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті воєнних конфліктів мова перестає бути просто засобом передачі інформації або нейтральним інструментом комунікації, набуваючи значно глибшого і багатовимірного значення. Вона стає ключовим чинником, який формує політичні, культурні та емоційні аспекти колективної ідентичності, слугуючи не лише засобом вираження, а й механізмом конструювання спільності та визначення меж належності. У цьому процесі мова виступає як поле боротьби за владу над смислами, де через мовні засоби реалізується не тільки комунікація, а й політичний вплив, конструювання наративів та символічне маркування соціальних груп.

Мовна політика, яка функціонує на перетині офіційних державних стратегій і неформальних ініціатив, є надзвичайно складним явищем. Державні інституції використовують

її для легітимації власних політичних рішень, встановлення нормативів і правил, які регламентують використання мов у різних сферах суспільного життя. Водночас неформальні актори – медіа, громадські організації, активістські рухи – відіграють важливу роль у формуванні альтернативних або додаткових мовних практик, які відповідають потребам різних соціальних груп і сприяють мобілізації громадянського суспільства [4, с. 43–46]. Через діяльність цих суб'єктів у суспільстві продукуються смислові конструкції, які визначають, хто вважається «своїм», а хто – «чужим», встановлюють ідентифікаційні маркери, а також регламентують допустимі способи мовного вираження і конструювання колективної пам'яті.

Особливо гостро це проявляється у періоди загострення конфліктів і відкритих воєнних дій, коли мовні процеси інтенсифікуються і набувають нових форм. У цей час виникають унікальні мовні практики та інновації, які відображають складний досвід насильства, втрат, опору і солідарності, перетворюючись на важливі символи суспільних трансформацій. Мова стає не лише способом опису реальності, а й потужним інструментом легітимації політичних рішень, формування ідейної бази, мобілізації соціальної енергії та консолідації суспільства навколо спільних цінностей і цілей. Таким чином, у воєнний період мовна політика набуває статусу технології влади, яка через символічні засоби впливає на політичну стабільність, соціальну згуртованість і культурну ідентичність нації, що робить її предметом інтенсивних досліджень у галузі соціолінгвістики, політичної науки та культурології.

Філологічне осмислення колективної ідентичності в умовах війни є надзвичайно складним і багатогранним завданням, яке вимагає комплексного міждисциплінарного підходу. Цей підхід має інтегрувати методологічні інструменти соціолінгвістики, дискурсивного аналізу, культурології та психології мови, що дозволяє глибше зрозуміти роль мови не лише як системи знаків, а й як соціокультурного феномену, який активно впливає на формування колективного самосприйняття [9]. Застосування традиційних лінгвістичних методів, таких як опис лексичних змін, термінологічний аналіз і вивчення стилістичних трансформацій, безумовно дає цінну інформацію про мовні особливості, проте вони є недостатніми, якщо не враховувати ширший контекст функціонування мови в політичних, ідеологічних та символічних сферах.

Особливу увагу слід приділяти мовним явищам, зафіксованим у період воєнних дій, які включають неологізми, евфемізми, лексичні табу, процеси номіналізації жертв і агресорну деіндивідуалізацію. Зазначені мовні елементи не варто розглядати виключно як лінгвістичні факти чи окремі одиниці, а слід інтерпретувати їх як важливі семантико-прагматичні маркери, які відображають і одночасно формують соціальні процеси конструювання колективного смислу та пам'яті. Такий підхід дозволяє ідентифікувати механізми, через які мовні дискурси не лише відтворюють існуючі уявлення про спільність, але й можуть їх трансформувати, переглядаючи та переписуючи межі категорії «ми/вони». Мова в цьому контексті виступає як інструмент встановлення і підтримки соціальних кордонів, що визначають, хто належить до групи, а хто – є її зовнішнім «іншим». Водночас через мовні практики формується уявлення про моральні права й обов'язки, які мають суб'єкти в умовах війни, включаючи питання легітимації дій, відновлення справедливості, співчуття до жертв і оцінки агресії.

Розширення україномовної аудиторії є однією з найпомітніших соціолінгвістичних тенденцій останніх років, що ґрунтується на комплексному аналізі соціологічних досліджень, проведених у різних регіонах України. Зокрема, дані, отримані соціологічною групою «Рейтинг» за період з 2021 по 2024 роки, демонструють суттєве зростання кількості громадян, які ідентифікують українську мову як рідну. Упродовж цих років відсоток таких респондентів збільшився з 57 % до 76 %, що свідчить про значне посилення позицій української мови як культурного та ідентифікаційного маркера в суспільстві. Водночас відбувалося зворотне явище щодо російськомовної частини населення, яка за цей же період скоротилася з 42 % до 20 %. Цей показник відображає поступове зменшення значущості російської мови як основного засобу комунікації у житті українців, що підтверджується й іншими соціологічними даними, згідно з якими частка громадян, що використовують російську мову як домінуючу у повсякденному спілкуванні, знизилася приблизно з 40 % у 2021 році до 18 % у 2024 році [2, с. 299].

Важливо підкреслити, що цей процес не можна розглядати лише як лінгвістичну зміну, він має глибоке соціально-політичне підґрунтя. Війна, що почалася у 2022 році, відіграла роль каталізатора цих трансформацій, посиливши прагнення до національної консолідації та самоідентифікації через мову.

За результатами опитувань, понад 80 % українців підтримують ідею, що українська мова має бути єдиною державною мовою країни, що свідчить про посилення патріотичних настроїв і прагнення до зміцнення національної єдності через мовний чинник. Водночас підтримка ідеї надання державного статусу російській мові різко впала за перший місяць повномасштабного вторгнення, з 25 % до всього 7 %, що відображає не лише зміну мовних переважень, але й загальне переосмислення ролі російської мови в контексті війни та політичного протистояння.

У грудні 2024 року Київський міжнародний інститут соціології провів масштабне дослідження, яке зафіксувало суттєві зміни у мовній поведінці населення України, що відображають глибокі соціокультурні трансформації в умовах воєнного конфлікту та процесів національного самоусвідомлення. Результати дослідження засвідчили значне зростання частки громадян, які у повсякденному житті використовують українську мову. Зокрема, 41 % респондентів зазначили, що спілкуються винятково українською, а ще 17 % – переважно українською. Водночас частка осіб, які користуються виключно російською мовою, суттєво знизилася і становить лише 6 %, що свідчить про помітне зміщення мовних переважень на користь державної мови [2, с. 300].

Подібні зміни не обмежуються публічною сферою, а простежуються також у межах сімейного спілкування, де 52 % опитаних повідомили про використання переважно або виключно української мови. У 2017 році цей показник становив 51 %, що вказує на позитивну динаміку поширення української мови в родинному колі протягом останніх років. Водночас частка тих, хто спілкується російською мовою в сім'ї, зменшилася з 25 % у 2017 році до 16 % у 2024 році, що свідчить про поступове скорочення впливу російської мови навіть у традиційно російськомовних середовищах.

Особливо яскраво мовні трансформації виявляються у професійному середовищі, де 68 % респондентів повідомили про використання української мови на робочих місцях або у навчальних закладах. Рівень використання української мови у цих сферах перевищує використання її у домашньому спілкуванні, що демонструє зростаючу роль державної мови в офіційній, освітній та діловій сферах. Водночас російська мова в цих контекстах використовується лише 11 % опитаних, що свідчить про суттєве зниження її функціональної ролі.

Особливу увагу привертає динаміка ставлення населення до значущості російської мови. У 2024 році 58 % респондентів вважали російську мову неважливою у своєму повсякденному житті, що є кардинальним зростанням порівняно з 2014 роком, коли цей показник становив лише 9 %. Вказані зміни відображають глибокі трансформації мовної свідомості українців, які перебувають у тісному зв'язку з політичними та соціальними обставинами, зокрема з російською агресією та посиленням національного руху. Загалом, отримані дані демонструють процес поступової українізації суспільства, зміцнення позицій державної мови та формування нових мовних ідентичностей, що мають визначальне значення для консолідації нації, розвитку суспільного діалогу та забезпечення мовної безпеки країни [11].

Дослідження, проведені агенцією Info Sapiens, свідчать про стійке та послідовне зміцнення позицій української мови у суспільстві протягом 2023–2024 років. За цей період частка україномовних громадян зросла з 46 % до 62 %, тоді як кількість осіб, які віддають перевагу російській мові, скоротилася з 26 % до 13 %. Така динаміка відображає суттєві зрушення у мовних пріоритетах населення, що пов'язано з соціально-політичними змінами та активним поширенням державної мови у різних сферах суспільного життя [13].

Одночасно українська мова здобуває значну популярність у цифровому просторі, що підтверджує важливу роль інформаційних технологій у формуванні мовної ситуації. Зокрема, дані онлайн-платформи Freelancehunt демонструють вражаюче зростання частки користувачів, які віддають перевагу українській мові: до початку широкомасштабної агресії показник варіювався в межах 11–30 %, а після її початку сягнув 96 %. Такий стрибок свідчить про активну адаптацію цифрових сервісів до потреб україномовної аудиторії, а також про посилення ролі української мови у професійній онлайн-комунікації та віртуальному середовищі [12].

Значне зростання інтересу до української мови фіксується не лише на території України, а й за її межами, що є наслідком масштабних демографічних та соціокультурних змін, викликаних воєнним конфліктом. Масові переміщення населення зі східних регіонів країни, які традиційно були переважно російськомовними, до центральних та західних областей сприяли формуванню сприятливих умов для опанування державної мови внутрішніми переселенцями. У зв'язку

з цим у період з 2022 по 2024 роки здійснювалася активна реалізація соціокультурного проєкту «Єдині», спрямованого на підтримку та розвиток мовної компетентності переселенців.

Проєкт передбачав проведення численних навчальних курсів з української мови, що охопили близько 25 міст і об'єднаних територіальних громад, надавши можливість майже 50 тисячам осіб опанувати українську мову або значно покращити свої мовні навички. Така ініціатива мала не лише освітній, а й соціально інтеграційний характер, сприяючи формуванню нової мовної ідентичності та посиленню національної єдності серед внутрішньо переміщених осіб. Реалізація проєкту стала вагомим фактором у процесі адаптації переселенців до нових соціокультурних умов і сприяла подоланню мовних бар'єрів, що виникали внаслідок зміни життєвого середовища [10].

Популярність української мови серед іноземних користувачів демонструє помітне зростання, що є відображенням як світової зацікавленості, так і впливу масштабних соціально-політичних подій, пов'язаних з Україною. За офіційними даними платформи Duolingo, понад 1,3 мільйона осіб у різних країнах світу розпочали вивчення української мови в період 2023–2024 років. Аналіз динаміки попиту на курс української мови вказує на рекордне зростання у низці європейських країн: в Ірландії показник збільшився на 2229 %, у Німеччині – на 1651 %, у Польщі – на 1615 %, у Нідерландах – на 1590 %, у Чехії – на 1513 %. Такі відсоткові прирости свідчать про значний інтерес до української мови як засобу пізнання культури, історії, а також як інструменту комунікації у взаємодії з українською діаспорою та в контексті підтримки України.

Загальна мовна популярність української мови за цей період зросла настільки, що вона піднялася на 20 позицій у міжнародному рейтингу мов, перемістившись із 37-го на 17-те місце. Водночас, такий стрімкий ріст свідчить про суттєве посилення позицій української мови на глобальному рівні, що сприяє поширенню культурного впливу України, формуванню позитивного міжнародного іміджу та розширенню сфери її використання у різних соціальних і професійних контекстах [9].

Російська збройна агресія суттєво стимулювала активізацію громадських ініціатив, спрямованих на підтримку та розвиток української мови як важливого чинника національної ідентичності та культурної

безпеки. У 2024 році два провідних вищих навчальних заклади країни – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та Національний університет «Києво-Могилянська академія» – започаткували інституцію мовних омбудсменів. Вказані уповноважені особи покликані здійснювати системний моніторинг дотримання чинного мовного законодавства у навчальних і позанавчальних просторах, а також активізувати заходи з популяризації державної мови серед викладацького та студентського колективів. В університетських регламентах передбачено рекомендації уникати вживання російської мови в комунікаціях, що відбуваються поза межами аудиторій – під час перерв, у громадських зонах навчального закладу, на території кампусів. Відсутність каральних санкцій свідчить про те, що ці заходи мають на меті формування внутрішнього усвідомленого вибору, сприяння особистій і колективній самоідентифікації, а також посилення корпоративної солідарності та культурної згуртованості серед студентської та викладацької спільнот.

Президент Національного університету «Києво-Могилянська академія» С. Квіт наголосив на важливості такого підходу, визначивши його як складову формування нової внутрішньої корпоративної культури, спрямованої на повну українізацію освітнього середовища університету. Дана стратегія не має на меті примус чи покарання, а покликана поступово змінювати соціокультурні норми та цінності, що закладають основу для майбутнього розвитку освітніх і наукових інституцій у національному контексті.

Подібні ініціативи запроваджуються і в інших провідних вищих навчальних закладах країни, зокрема в Харківському національному університеті імені Г. С. Сковороди та Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського. У цих закладах захист мовних прав студентської спільноти забезпечується також завдяки активній участі самоврядних студентських організацій, які виконують функції мовних омбудсменів на громадських засадах. Такий підхід підкреслює важливість студентського лідерства у підтримці мовної політики, сприяє розвитку демократичних практик та створенню сприятливого середовища для утвердження державної мови в освітньому просторі [8].

Варто відзначити, що схожа практика реалізується і в Одеському державному університеті внутрішніх справ, де створено інститут курсантсько-студентського мовного омбудсмена. Його діяльність зосереджена на захисті мовних прав учасників освітнього процесу, сприянні належному застосуванню державної мови в академічному середовищі та популяризації української мовної культури серед курсантів і студентів. Особливістю цього підходу є поєднання адміністративних можливостей університету з активною участю студентської спільноти, що дає змогу ефективніше впроваджувати засади державної мовної політики [7].

У таблиці 1 узагальнено основні функції мовної політики в умовах воєнних конфліктів, наведено відповідні мовні механізми та приклади їх реалізації.

Таблиця 1

Основні функції мовної політики в умовах воєнних конфліктів

Функція	Мовні механізми/інструменти	Приклади реалізації
Мобілізаційна	Риторичні фігури, імперативна лексика, наративи героїзації	Офіційні промови, заклики до спротиву, слогани
Ідентифікаційна	Нормування мовних маркерів, просування символічних назв	Офіційна топоніміка, меми, неологізми
Легітимаційна	Юридична фіксація мовних норм, нормативні акти	Закони про мову, кадрові політики
Репресивна / виключна	Мовні заборони, маркування «чужих» мовних практик	Санкції щодо медіа, мовні табу
Пам'ятська / наративна	Відтворення історичної лексики, ритуалізовані тексти	Публічні промови, меморіали, наративи жертви/героя
Освітня / відновна	Програми викладання, підручники, мовні курси	Мовна освіта у школах, програми реінтеграції
Етична / репрезентативна	Аналітичні коментарі, мовні стандарти, кодекси	Рефлексивні публікації, рекомендації
Міжнародна / дипломатична	Переклад, міжмовні комунікації	Міжнародні промови, дипломатичні матеріали

Джерело: складено авторами

З проведеного аналізу у табл. 1 встановлено, що ключові функції мовної політики в умовах військового конфлікту, відображаючи різноманітність мовних інструментів і сфер впливу – від мобілізації до освіти, від пам'яті до міжнародного дискурсу. Вона демонструє, що мовна політика стає багатофункціональною системою, яка ніби пронизує суспільство цілком, трансформуючи ідентичність через різні рівні: лексичний, риторичний, нормативний і культурний. Кожен елемент таблиці посилює загальну тенденцію: мова виступає як політичний символ, засіб регуляції, джерело громадської солідарності та критерій внутрішньої й зовнішньої легітимності. Комбінація джерел свідчить про механізми, які дозволяють контролювати, мобілізувати, пам'ятати і конструювати, а також про виклики, які породжує потреба в етичному мовленнєвому реагуванні.

Таким чином, філологічний підхід до мовної політики під час війни має забезпечувати глибоке розуміння того, як мова формується, функціонує та трансформується під тиском політичних переживань. Інтеграція дискурсивного, культурного, етичного й методологічно-комплексного аналізу створює базу для розробки мовних стратегій, що забезпечують національну згуртованість, пам'ять й перспективу.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Проведене дослідження підтвердило, що мовна політика в умовах воєнних конфліктів виступає багатофункціональним інструментом конструювання колективної ідентичності, сприяючи формуванню національної самосвідомості,

мобілізації суспільної енергії та зміцненню мовної безпеки. Аналіз ключових функцій мовної політики – мобілізаційної, ідентифікаційної, легітимаційної, пам'яттєвої та репресивної – засвідчив їхню взаємодію в процесах соціокультурних трансформацій, зумовлених війною, та важливість міждисциплінарних підходів для комплексного розуміння мовних практик у воєнних умовах.

Дослідження також виявило динаміку виникнення нових мовних практик і смислових наративів, що відображають досвід насильства, опору й солідарності, а також забезпечують легітимацію політичних рішень і підтримку наративів національної єдності. Проте ідентифіковано виклики, пов'язані з необхідністю системної координації між державними інституціями та громадськими ініціативами, а також з підвищенням рівня мовної грамотності й адаптацією мовної політики до гібридних загроз.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому емпіричному вивченні впливу мовної політики на формування ідентичності різних соціальних груп, а також у розробці методологічних підходів до аналізу мовних практик у контексті гібридних воєнних конфліктів. Важливо розширити міждисциплінарні дослідження, інтегруючи соціолінгвістичні, культурологічні й психологічні моделі, а також розробити практичні рекомендації для вдосконалення мовної політики, спрямованої на підтримку суспільної консолідації, збереження культурної спадщини та забезпечення мовної безпеки у складних соціополітичних умовах.

Література:

1. 1,3 млн людей почали вчити українську: які мови були популярні в Duolingo цього року. Українська правда. 10 груд. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/12/10/251781/> (дата звернення: 05.08.2025)
2. 96% фрилансерів перейшли на українську мову. Sumy Life. 16 лист. 2022. URL: <https://sumy.life/povyny/v-ukraini/12960-96-frilanseriv-perejshli-na-uk> (дата звернення: 05.08.2025)
3. Зміни в українському суспільстві за рік повномасштабної війни. Info Sapiens. 23 лют. 2023. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259> (дата звернення: 05.08.2025)
4. Києво-Могилянська академія заборонила російську мову. Як це працюватиме і чи каратимуть. BBC NEWS УКРАЇНА. 28 січ. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64437506> (дата звернення: 05.08.2025)
5. Кислюк Л. П. Вплив війни на мовну діяльність української спільноти та систему української мови. Лекція. 2023. URL: <https://iul-nasu.org.ua/novyny/leksiya-l-t-masenko-mova-yak-tsyvilizatsijna-osnova-ukrayinskoyi-natsiyi-2.html> (дата звернення: 05.08.2025)
6. Кулик В. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. Збруч. 07 січ. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/114247> (дата звернення: 05.08.2025)
7. Курсантсько-студентський мовний омбудсмен Данііл Русланович Гілобок. Одеський державний університет внутрішніх справ. URL: https://oduv.edu.ua/person/hilobok_daniyil_ruslanovich (дата звернення: 13.08.2025).
8. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Монографія. Відп. ред. Б.М. Ажнюк. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2024. 616 с.

9. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 05.08.2025)

10. У січні стартує дев'ятий безкоштовний онлайн курс вивчення української мови. Вечірній Київ. 26 груд. 2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/76276/> (дата звернення: 05.08.2025)

11. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». 25 берез. 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march (дата звернення: 05.08.2025)

12 Nedashkivska A., Kusse H., Kress B. War against Ukraine: language, culture, and media. *Canadian Slavonic Papers*. 2025. P. 299–301. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00085006.2024.2415200> (дата звернення: 08.08.2025).

13. Pchelintseva O. War, Language and Culture: Changes in cultural and linguistic attitudes in education and culture in central Ukraine after February 24, 2022. *Slavia*. 2023. URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/slav-2023-0020/html> (дата звернення: 08.08.2025).

Дата надходження статті: 19.09.2025

Дата прийняття статті: 20.10.2025

Опубліковано: 04.12.2025